

CULTURAL TYPOLOGY OF VASILE LOVINESCU

Alina Bărbuță Negru, PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The study is an analysis of the phenomenon of critical and cultural perception of Vasile Lovinescu, sets out some of the paradoxes of the obvious criticism until today. Our research provides the theoretical basis of critical reception, we propose a definition of this criticism criteria, typology, methods, cultural framing and reception of Vasile Lovinescu.

Keywords: Vasile Lovinescu, criticism, cultural reception, critical reception.

Într-o perioadă interbelică destul de efervescentă din punct de vedere cultural, în care climaxul l-au reprezentat anii '30, Vasile Lovinescu pare, pe rând, un apropiat al cercetătorilor timpului, prin tematică și preocupări, dar și un însingurat al generației, depărtându-se de toți congenerii săi prin felul său *capricant* de a fi. Pasiunea pentru mit, de exemplu, îl alătură familiei spirituale din care făceau parte și Mircea Eliade, dar și Lucian Blaga. Totodată, însă, maniera de abordare a problematicii mitului îl distanțează de aceștia. De asemenea, afinitatea pentru filosofie, din care se desprinde acea metafizică a durerii și a tristeții, l-ar așeza alături de Emil Cioran, așa cum fascinația pentru trecutul îndepărtat al țării sale l-ar învecina cu Nicolae Densușeanu. În realitate, legătura cu aceștia este doar una formală, Vasile Lovinescu detașându-se net de contemporanii săi printr-un sistem reflexiv ce-l individualizează, unicizându-l prin maniera de abordare a subiectelor și, mai ales, prin faptul că alege să facă toate aceste clarificări pentru propria-i înțelegere. Astfel, formulările sentențioase emise de V. Lovinescu nu au fost create cu scopul de a le mediatiza sau pentru a fi împărțite cu un public de la care să aștepte aprobarea. El a scris pentru satisfacerea orgoliului interior sau pentru a nu se pierde niște adevăruri ce veneau din vechime.

Așadar, o primă distincție între Vasile Lovinescu și colegii săi de generație a fost aceea că fălticineanul nu vedea în scris o cale de promovare socială și că, de fapt, nici nu-l interesa prestigiul public pe care l-ar fi putut obține astfel. Retras, izolat, tribut ar propriului sistem normativ de receptare a lumii și a datelor imuabile ale acesteia, nepotul marelui critic literar interbelic găsește în scris o cale de exonerare, de mântuire sau de reconciliere cu sinele. De asemenea, scrisul îl ajută să coboare în templul ideilor sălășluite în plin *ego* creator, pentru edificarea propriilor frământări, ce au ca punct de plecare dorința autorului de a înțelege corect și pe deplin totalitatea manifestărilor exoterice, dar și esoterice ale lumii în care trăiește.

Se poate afirma că, pentru V. Lovinescu, scrisul înseamnă o încercare ascetică de redescoperire a sinelui și intenția personală de clarificare a unor chestiuni existențialiste ce-i condiționează traseul cognitiv. Concluziile astfel formulate devin zestre inestimabilă pentru generațiile viitoare, căci, în lipsa consemnării lor efective, adevărurile cu funcție de axiomă riscă să se evaporeze, din cauza inconsistenței sociale și pragmatice. De aceea, fălticineanul, bine ancorat într-o geografie mitică a țării sale, ale cărei resorturi culturale și spirituale dorește să le exploreze cu luciditate, se întoarce cu interes către zona absconsă a trecutului național. Aici, insistă pe acele fragmente ce scot la iveală senzaționalul și fabulosul dimensiunii paseiste, astfel încât ajunge să descrie o patrie miraculoasă, care, din punct de vedere estetic,

stă sub semnul realismului magic. Pentru a detalia toate elementele constitutive ale acesteia, analistul trebuie să îmbrace, pe rând, hainele folcloristului, ale etnografului, ale antropologului, dar, mai ales, ale hermeneutului și simbolologului.

Este și cazul lui V. Lovinescu, atras de realitățile îndepărtate ale unui trecut național mitic, pe care dorește să-l inspecteze sub toate formele sale de manifestare: istorică, socială, folclorică, simbolică, etnografică etc. În calitate sa de folclorist, se va apropia de folclorul românesc, în care a văzut întotdeauna un veritabil instrument valoric de măsurare a gradului de creativitate a neamului. De fapt, se înțelege prin folclor, la modul general, o forță viscerală ce poziționează fiecare categorie culturală în parte, evidențiindu-i combustia creatoare, capabilă să emane judecăți de valoare primordiale. Așa apar mugurii unei filosofii populare ce imanentizează doctrine esențiale fundamentale pentru rostul ființării unui neam. În chip simbolic, toate aceste aspecte sunt cunoscute sub numele de Funcțiunea Tradițională, adică ansamblul tuturor valorilor spirituale, simbolice, pragmatice și culturale ale oricărui popor ce și demonstrează, în timp, trăinicia istorică și morală. Fără aceste rădăcini fixatoare de conștiințe naționale, cu încărcătură simbolică, esența unui neam s-ar devaloriza, acesta pierzându-și atât echilibrul interior, cât și pe cel exterior.

Atras de toate acele subînțelesuri esoterice, dar cu caracter autarhic, ale vechilor învățături transmise prin viu grai de la o generație la alta și care sunt cunoscute sub numele de Funcțiunea Tradițională, Vasile Lovinescu a avut grijă ca cea din urmă să nu se disipeze în uitarea vremii, din cauza lipsei de însemnări în această direcție. Astfel, el va juca rolul unui folclorist care nu doar observă fondul cultural național, dar îl și analizează, pentru a nota concluziile ce merită să transgreseze timpul, pentru a câștiga un loc în mentalul colectiv. De aceea, toate cutumele și întreaga gândire mitico-religioasă a exponenților generațiilor succesive din istoria unui neam ar putea fi reunite într-un studiu a cărui principală funcție să de explorare științifică, ci de prezentare, respectiv de detaliere a acelor conținuturi responsabile de răspândirea unor dogme spirituale atât de necesare conservării spiritului unui neam.

Așa ia naștere, într-o încercare insistentă de a găsi o cauzalitate a demersului cognitiv lovinescian, preferința cercetătorului pentru mit. Însă, accentul nu cade pe valorificarea extrinsecă a miturilor, cu obiectivul general de a le teoretiza, ci, dimpotrivă, efortul analistului este dirijat spre inima mitului. Odată ajuns acolo, el nu demontează mitul, pentru un travaliu exploratoriu științific, ci îl privește în ansamblul particulelor sale componente, spre o evaluare exhaustivă a acestuia, realizată într-o manieră pragmatică.

Altfel spus, apropierea lui Vasile Lovinescu de miturile mai mult sau mai puțin cunoscute ale culturii române face din el un folclorist, adică un pasionat de componenta esoterică a folclorului, atâta timp cât acesta se transformă într-un tunel al timpului, pe care cercetătorul își propune să îl străbată, pentru a face cunoștință cu toate zonele absconse și, deci, greu de identificat.

Există, așadar, în cazul lui V. Lovinescu, o legătură organică, indestructibilă și subliminală cu mitul, declarată de el însuși: *Ca să fiu sincer, aproape indiferent la orice tragedie umană, orice mit autentic mă cutremură și-mi prinde toate glandele*¹. Această pasiune pentru mit poate fi tradusă prin preocuparea permanentă a autorului de a înțelege

¹. Lovinescu, Vasile, *Steaua fără nume*, Ed. Rosmarin, 1995, p. 64.

trecutul național și, mai ales, de a face ceva constructiv, în sensul depozitării elementelor simbolice camufluate ele însele în mit printr-o operă scrisă. Neîncrezător în capacitățile de transmitere a mesajelor doar pe cale orală, autorul studiului intitulat sugestiv *Mitul sfâșiat* se va transforma într-un protector al valorilor inestimabile încorporate în miturile fundamentale din cultura română. Acest lucru îi conferă titlul de mitograf, etnograf sau folclorist, în funcție de implicarea sa în cuantumul referențial al valorilor culturale.

Ca mitograf, Lovinescu privește miturile într-o manieră conciliantă, ușor speculativă și interogativă, doar cât să-i servească propriei înțelegeri, ceea ce înseamnă că el devine căutătorul de semnificații ascunse ale realităților exoterice. Astfel, pentru eseistul cu preocupări mitografice, mitul nu este încorporat științei, nefiind un apanaj al acesteia, ci reprezintă doar vehiculul ce-l transportă pe cel interesat de aflarea unor adevăruri ontice absconse într-o lume plină de semne și de înțelegeri.

Ca folclorist, Vasile Lovinescu vede în creațiile arhaice un punct de plecare pentru întreaga cultură românească, asigurându-i fondul de perpetuare valorică perenă. Folclorul, văzut ca un produs al geniului popular, se definește prin criptările unor învățături mai presus de fire. Cei care doresc decodificarea acestora sunt așa-numiții aleși, fără să conteze dacă sunt atriști, intelectuali, masoni sau simpli țărani, cu toții guvernați de o intuiție și de o capacitate meditativă ieșite din comun. Însă, dezocultarea mesajului, realizată într-o atmosferă desolemnizată, ar știrbi din însemnătatea sa factică, situația fiind, de altfel, indezirabilă atât pentru literatură, cât și pentru heraldică, hermeneutică, dar, mai ales, pentru cultura propriu-zisă a unei țări. De aceea, rostirea – orală sau scrisă – a unor învățăminte hieratice desprinse din operele încifrate, cu caracter esoteric, trebuie să fie învăluită într-o aură specială, fără a crea senzația unei transparențe totale care ar eluda nota de farmec inextricabil, propriu unor asemenea situații. Or, meritul lui V. Lovinescu este tocmai acela de a înțelege și de a mediatiza ideea că revelațiile obținute de către inițiați trebuie încapsulate în niște forme de transfer care să păstreze nota de senzațional, indicibil, precum și originalitatea interpretărilor. Toate la un loc alcătuiesc tradiția primordială, de care atât mitograful, cât și folcloristul se simt în permanență atrași.

Astfel, cel ce semnează studiul simbolic intitulat *Incantația sângelui* este de părere că *Transmiterea unui asemenea depozit se face întotdeauna măsluit și criptic sub formă de fabulă, în general, în limbaj folcloric, dar și prin intermediul literaturii culte, când persoana aleasă are vocația necesară, o structură mentală și psihică receptivă și talentul cerut de exigența răspândirii*².

Mitul, ca parte componentă a ritualului inițiativ, cu valențe soteriologice și cognitive, a fost receptat de Vasile Lovinescu printr-o dublă accepție, în funcție de dubla sa apartenență la două curente culturale antitetice – tradiționalismul și modernismul. Ambele direcții și-au pus amprenta asupra gândirii și modului de comportament lovinescian, în condițiile în care personalitatea sa era când prea conservatoare, când prea revoluționară. Astfel, relaționând mitul unei viziuni moderniste, fălticineanul îl asimilează fabulei sau poveștii, în timp ce varianta tradiționalistă propagă explicația ontologică de ființare a mitului, în spatele căreia se zărește chipul Creatorului.

². Vasile Lovinescu, *Incantația sângelui*, Ed. Institutul European, Iași, 1993, p. 113.

Depășind granițele mitului, mitograful se transformă, mai întâi în folclorist, iar apoi în istoric preocupat de descoperirea componentelor senzaționale ale fondului autohton, în care sunt imixtate marile evenimente naționale alături de particule esoterice infinitezimale ale substratului cultural-istoric. În ceea ce-l privește pe V. Lovinescu, nu pasiunea directă pentru istorie îl determină să foreze în adâncurile trecutului național, ci interesul său pentru orice remitere a timpului, având drept principal efect conservarea unor realități extraordinare. Astfel, cu cât pseudoistoricul retrogradează mai mult pe o scară istorică, cu atât mai ușor are acces la funcțiile tradiționale de care este atras. Acestea conțin inefabilul spiritual al unei culturi, care, deși atrage un număr mare de persoane, totuși nu exprimă mesaje decât unui nucleu elitist, omogenizat de interesul pentru aspecte bizare, spectaculoase, paradoxale.

Pentru Lovinescu, istoria capătă cu atât mai mare interes, cu cât îi asigură regresivitatea temporală necesară analizei spirituale a unor vremuri de altădată, considerate sacre, totalizante și pline de semnificații simbolice. Pentru a ajunge la detalierea acestora, trebuie sondat în trecutul național, folosindu-se pârgurile aferente disciplinelor de studiu implicate. Astfel, angajat pe același traseu urmat de Ispirescu, Alecsandri, Creangă, Hasdeu și Eminescu, V. Lovinescu încearcă un pelerinaj spiritual prin vechile vestigii ale unei civilizații ancestrale. Coborârea către acestea se face cu ajutorul basmelor și baladelor românești, într-un cuvânt, cu ajutorul folclorului, ca element de recognoscibilitate pentru tezaurul cultural și spiritual al unui neam.

Camuflate în *illo tempore*, particulele unei spiritualități străvechi reconfigurează imaginea paradiziacă a unei vârste de aur, spre care se deplasează cu interes fondatorul grupului spiritual *Fraternitatea lui Hyperion*. Pretextul pentru acesta îl reprezintă pasiunea sa pentru componentele absconse ale trecutului național, lucru care îl transformă pe Vasile Lovinescu și într-un talmaci al esoterismului, prin care năzuiește la accesarea într-o dimensiune hieratică. Explorând cu atenție toți acei indici furnizori de date istorice și geografice, folcloristul cu pretenții de istoric ajunge să concluzioneze – probabil și dintr-un oarecare instinct patriotic – faptul că centrul spiritualității s-ar afla în chiar perimetrul țării sale. Este vorba despre Dacia hiperboreeană, ținut sacru despre care se va scrie și într-unul din studiile lovinesciene, mai întâi într-o publicație din Franța, sub formă de articol, și semnată cu pseudonimul *Geticus*, iar mai apoi, într-un studiu de sine stătător, apărut în România.

Centrele profane, dezocultate nu sunt altceva decât reminiscențe ale Marii Tradiții Primordiale sau chiar elemente-surogat ale acesteia. Resuscitarea lor se face prin fenomenul numit remanifestarea tradiției primordiale care, inițial, a avut loc în Occident, de exemplu prin opera lui R. Guénon, iar în Țările Române, prin scrierile lui M. Avramescu, Mihail Vâslan și Vasile Lovinescu. Condiția obligatorie pentru revirimentul centrului tradițional, construit pe calapodul celui inițial, original, o reprezintă alcătuirea unei elite intelectuale. Principala misiune a acesteia ar fi propagarea doctrinelor, după un studiu aprofundat și o înțelegere pe măsură a chestiunilor esoterice. Pentru cultura românească a anilor '30, numele reprezentative pentru o posibilă elită intelectuală sunt: N. Ionescu, M. Eliade, N. Crainic, D. Stăniloae, M. Vulcănescu, M. Vâslan și V. Lovinescu. Acesta din urmă a fost singurul care a avut convingerea unei resurecții primordiale, canalizându-și toate eforturile sale creatoare spre demonstrarea acestei teorii. Cu acest scop, va înființa gruparea meditativ-filosofică *Fraternitatea lui Hyperion* și, tot cu acest scop, va păstra o strânsă corespondență cu René Guénon. Informațiile dobândite, fie în urma întâlnirilor cu membrii grupului, fie din

corespondența cu cei care aveau aceleași preocupări ca și el, serveau ca material pentru operele scrise. Prin intermediul acestora, Lovinescu își devoalează profilul moral și cultural și își clarifică, totodată, problemele cu privire încadrarea lor tipologică. Mai mult, scrisul îi oferă posibilitatea detașării obiective de realitățile analizate, pe care, astfel, are ocazia să le demonteze în particule infime desprinse din marele organism tradițional.

Așadar, pentru cultura și spiritualitatea noastră, V. Lovinescu a reprezentat misionarul ce nu-și găsea liniștea decât după edificarea acelor aspecte esoterice ce au străbătut timpul, pentru a aduce cu sine mărturii prețioase ale unei lumi de demult. Pentru aceasta, el îmbracă, pe rând, hainele de mitograf, folclorist, istoric, etnolog, simbololog și, nu în ultimul rând, pe cele de hermeneut și de esesit.

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul "SOCERT. Societatea cunoașterii, dinamism prin cercetare", număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/132406. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Investește în Oameni!

Bibliografie:

Angelescu, Silviu, *Mitul și literatura*, Editura Univers, București, 1999;
Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978;
Eliade, Mircea, *Mituri, vise și mistere*, col. Historia Religiorum, trad. de M. Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998;
Ossendovski, Ferdinand Antoni, *Animale, oameni și zei*, Institutul European, București, 1994;
Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei, București, 1987.

Bibliografie de autor: Vasile Lovinescu:

Mitul sfâșiat, Ed. Institutul European, Iași, 1993;
Incantația sângelui, Ed. Institutul European, Iași, 1993;
Monarhul ascuns, Ed. Institutul European, Iași, 1992;
Scrisori crepusculare, Ed. Rosmarin, București, 1995;